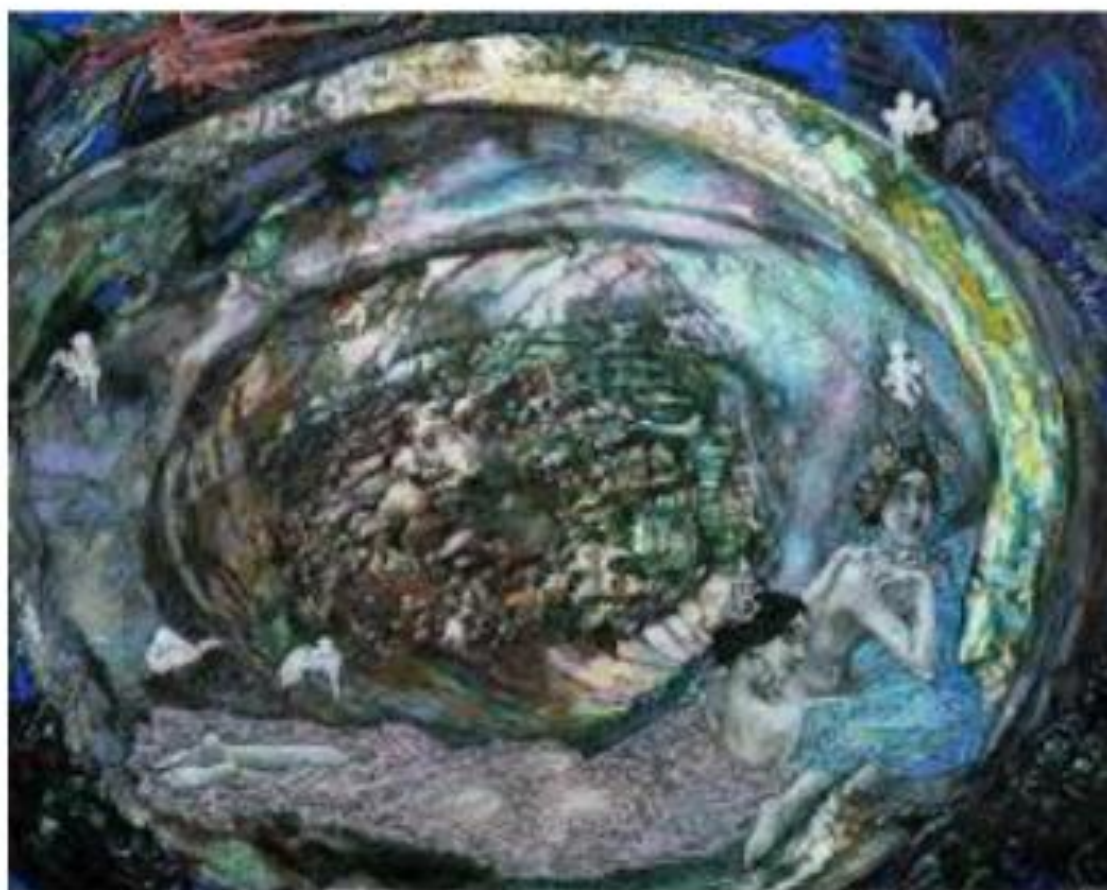

Олена Половіна

АртСВІТ для тих, хто вміє споглядати

*Науково-методичні розмисли
про мистецтво й уміння його відчувати*

Київ
2025

АртСВІТ для тих, хто вмiє споглядати : науково-методичнi розмисли про мистецтво й умiння його вiдчувати : навчально-методичний посiбник / Укладач: Інна Кондратець. – Львiв : «Новий Свiт-2000», 2025. – 232 с.

У навчально-методичному посiбнику висвiтлено теоретико-методологiчнi основи та авторськi пiдходи до викладання навчальної дисциплiни «Артосвiта для дiтей дошкiльного вiку». Двадцять базових статей О.Половiної, опублiкованих у наукових i перiодичних фахових виданнях з 2012 по 2025рр., висвiтлюють сутнiсть авторської технологiї образотворення; аналізують шляхи й засоби формування мистецької культури загалом i художньо-практичної компетентностi, зокрема, майбутнiх вихователiв закладiв дошкiльної освiти; розкривають особливостi планування й реалiзацiї мистецько-творчої дiяльностi дiтей дошкiльного вiку.

Актуальнiсть i доцiльнiсть посiбника – у:

- ✓ тематичнiй систематизацiї публiкацiй О. Половiної
- ✓ окресленнi основних сенсiв означених текстiв у сформульованих запитаннях до кожної статтi та вiдповiдях, якi самi по собi є ключовими тезами до публiкацiй;
- ✓ наданнi публiкацiйного матерiалу для аналізу змiн у професiйнiй лексикi, а отже, i в дошкiльнiй сферi; у той же час – окреслення констант: того, що залишається у трiадi «дитина – мистецтво – педагог» незмiнним;
- ✓ створеннi авторського словника О.Половiної i зазначеною бiблiографiєю;
- ✓ забезпеченнi зручного формату користування публiкацiями («Авторська бiблiотечка») та покликаннями на публiчнi виступи О.Половiної («Авторська медiатека»);
- ✓ розв'язаннi проблеми використання наукової лiтератури в наукових дослідженнях за 5 років: посiбник дарує можливiсть послуговуватись цiнним контекстом статей О.Половiної, бiльше, нiж 5-рiчної давностi, використовуючи бiблiографiчнi данi видання «АртСВІТ для тих, хто вмiє споглядати» 2025р.

Рекомендовано студентам закладiв передвищої та вищої освiти, якi опановують навчальнi дисциплiни мистецького спрямування; здобувачам другого (магiстерського) i третього (аспiрантського) рiвнiв вищої освiти на допомогу в наукових дослідженнях iз вiдповiдної тематики; викладачам i консультантам центрiв пiдвищення педагогiчної освiти; вихователям, музичним керiвникам, учителям образотворчого мистецтва, якi зацiкавленi у саморозвитку – формуваннi арткультури й мистецьких компетентностей.

На обкладинцi зображено свiтлинку репродукцiї картини Михайла Врубеля «Перлина»

© Укладач: Інна Кондратець, 2025

© Видавництво ПП «Новий Свiт-2000»,

Видавець ФОП Пiча С.В., 2025

ЗМІСТ

Передмова.....	3
Виховна функція мистецтва в освітньому процесі сучасного ДНЗ (2012р.).....	5
Дитина і мистецтво: сучасні аспекти поліхудожнього розвитку (2014р.).....	6
Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід (2016р.).....	24
Інтегративна функція мистецтва у формуванні творчої особистості дитини (2018р.)	32
Ранній розвиток дитини: потреба соціуму чи батьківські амбіції? (2018р.) ...	39
Нові підходи до формування художньо-практичної компетентності майбутніх вихователів (2019р.).....	49
Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити (2019р.).....	58
Свято: розважати чи розважатися? (2019р.).....	68
Педагогічні технології підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів до художньо-продуктивної компетентності дітей дошкільного віку (2020р.)	74
Живописні перформанси: методичний інструментарій підготовки майбутніх вихователів (2021р.).....	95
Артосвіта дітей раннього віку: аспекти психолого-педагогічного супроводу (2022р.)	103
Музичний репертуар: визначальне і другорядне (2023р.).....	112
Сучасне свято в ЗДО: змінити не можна продовжувати (2023р.).....	117
Як залучити до свята дітей, які довго не відвідували дитсадок (2023р.)	124
Природа творчих здібностей дітей трирічного віку: філософсько-психологічні аспекти (2023р.)	128

Архітектура розвивального середовища у Реджіо-підході: формуємо самовираження дітей п'ятого року життя (2023р.).....	137
Особливості педагогічного супроводу артосвіти дітей раннього віку (2024р.).....	150
Формування елементарних навичок дизайну у дітей старшого дошкільного віку (2024р.).....	154
Готовність вихователів дітей раннього й дошкільного віку до створення кластерів артспілкувань (2024р.).....	166
Особливості художньо-педагогічного спілкування як засобу розвитку творчих здібностей дітей третього року життя (2024р.)	180
 ДОДАТКИ.....	187
Відповіді на запитання.....	187
Авторська медіа тека.....	215
Авторська бібліотечка.....	217
Авторський тлумачний словник термінів.....	218

ПЕРЕДМОВА

Артосвіта – це простір, в якому особистість має унікальну можливість не тільки побачити красу, а й сприйняти її, всією душою, відчути усі її барви; пережити катарсис захоплення та окрилення.

І...поспішити поділитися своїми відкриттями з оточенням.

Якщо педагог / педагогіня володіє здатністю помічати в звичному – надзвичайне, у буденному – святково-ощатне; чути звуки природи і самого життя в собі й навколо, то й вихованці, запалені тим сяйвом непересічного зовнішнього й внутрішнього пізнання, вже не зможуть сприймати Світ інакше.

АРТ – це певний маркер. Ознака людини із високим рівнем загальної, мистецької, естетичної педагогічної, рефлексійної культури.

Освітній заклад, який сповідує АРТ, дбає про створення такого простору, в якому переважають цінності гармонії й естетики, культурних надбань і сміливості експериментування, естетичного смаку й заохочення емоційного прожиття емоцій при зустрічі з красою; поклоніння мистецтва й почитання самопроявлення, самопізнання, самовираження, самовдосконалення кожного / кожної.

Цінності мистецтва полягають у його здатності впливати на емоційний стан, розвивати творчі здібності та сприяти самопізнанню, передавати культурні надбання, виражати та переживати глибокі почуття, а також формувати суспільні ідеали через естетичне задоволення та інтелектуальне стимулювання.

Мистецтво виступає як джерело позитивних емоцій, спосіб вираження себе та мова для передачі ідей і почуттів, що робить його важливим для формування особистості та суспільства.

Про це та багато чого іншого в царині артосвіти дорослих і дітей дошкільного віку пропонуємо читати й відкривати в нашій збірці, шукати смисли «між рядками» та створювати власні сенси, запитувати й відповідати, дивуватися й надихатись.

2012 рік
**ВИХОВНА ФУНКЦІЯ МИСТЕЦТВА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ
СУЧАСНОГО ДНЗ**

Мета статті – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови використання мистецтва у роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Завдання:

- висвітлити психологічні механізми сприймання творів мистецтва та визначені психологічні особливості формування естетичного ставлення;
- обґрунтувати роль мистецтва у спілкуванні дошкільників з природою;
- охарактеризувати стан роботи сучасних ДНЗ у напрямі естетичного виховання;
- розкрити елементи системи роботи з дітьми старшого дошкільного віку щодо використання творів живопису.

Художнім засобом відображення дійсності у мистецтві є **художній образ** – *специфічна форма пізнання світу, типізація дійсності, її узагальнення з позицій певного естетичного ідеалу художника у живій, конкретно-чуттєвій формі, яка безпосередньо сприймається.* Думка у художньому творі має такі відтінки, які неістотні для думки у науковому творі, одночасно ці відтінки мають певну емоційну забарвленість, яка є важливим засобом впливу на особистість.

Предмети дійсності і твори мистецтва діють на органи чуття фарбами, лініями, формами тощо і цей вплив полягає у збудженні чутливих нервів, які передають це збудження у відповідні центри кори головного мозку, де відбувається перетворення фізіологічного процесу збудження у психічний процес відчуття. Ці відчуття аналізуються, порівнюються, зіставляються з раніше набутими та відкладеними у нашій свідомості у вигляді досвіду уявленнями та поняттями.

Аналіз різних підходів авторів до визначення структури художнього сприймання дає змогу визначити, що в цьому процесі взаємодіють механізми ідентифікації та уособлення як уподібнення та «розчинення» особистості у художньому творі та відбувається процес самоосмислення.

.....

В процесі естетичного сприймання людина не може залишитися нейтральною, втриматися від оцінки об'єкта з погляду своїх інтересів, потреб. Все це зумовлює виникнення емоцій, які супроводжують процес сприймання та виявляються зовні у міміці, пантоміміці, вокалізаціях, мовних словесних висловах. *Емоційний компонент естетичного сприймання* проявляється також у потребі людини у співпереживанні власним емоціям та почуттям з боку іншої людини. Характерним для емоційного компоненту естетичного сприймання є збереження в емоційній пам'яті приємних вражень, що залишилися після зустрічі з естетичним об'єктом, емоційно забарвлені згадування про нього через деякий час. Спостерігаючи естетично цінний об'єкт чи явище людина відчуває й більш складні та глибокі прояви – естетичні переживання. *Особливістю естетичних переживань* є те, що у людини виникає потреба в співпереживанні з боку іншої особи позитивних емоцій, що мали місце у процесі сприймання красивого об'єкта чи явища. *Естетичні переживання* нерідко знаходять прояв у тому, що в процесі естетичного сприймання виникає бажання відобразити об'єкт, який сприймається, засобами художньої діяльності. В цей момент людина охоплена прагненням відобразити об'єкт таким, яким його сприймає саме вона крізь призму індивідуальних особливостей бачення, своїх відчуттів, емоційних вражень.

Теоретичний аналіз наукових джерел дав змогу відзначити, що саме *мистецтво є скарбницею, досвідом світосприймання, що забезпечує не лише збереження культури почуттів окремої особистості та людства в цілому, а й сферу їх розвитку та збагачення.*

Значущість мистецтва полягає в тому, що за його допомогою ми не лише розвиваємо та збагачуємо особистий, індивідуальний досвід ставлення до світу, а й опановуємо вмінням проникати у внутрішній світ іншої особистості, вчимося бачити та відчувати світ іншими очима, завдяки чому розкриваємо у собі здатність співчувати іншій людині та розділяти її радість.

Теоретичні дослідження філософського, психологічного, педагогічного та мистецького аспектів формування естетичного ставлення дали змогу відзначити, що *естетичне почуття*, яке народжується під час споглядання краси природи, збагачується та розвивається при засвоєнні творів мистецтва, причому у результаті значно поглиблюються переживання естетичних якостей природи.

Важливим для нашого дослідження є аналітичний висновок, здійснений на основі вивчення творчості художників пейзажного жанру про те, що *естетичне ставлення знаходить у мистецтві не лише своє матеріальне*

вираження, а й набуває у ньому нової якості – якості відносно самостійного виду духовного виробництва.

.....

Отже, підсумовуючи сказане, слід зазначити, що результати аналізу науково-теоретичних джерел переконливо свідчать, що основне значення використання мистецтва у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу полягає у його виховній та розвивальній функції.

Практика виховання дітей дошкільного віку переконливо засвідчує, що мистецтво:

- 1) викликає у дитини позитивні емоції;
- 2) сприяє розвитку образного мислення, уяви;
- 3) дає змогу через художньо-творчі заняття розвантажити психіку;
- 4) багатозначність та змістовність мистецтва нейтралізує поверховість засвоєння інформації;
- 5) сприяє духовному становленню особистості.

Загальновизнаним є той факт, що бездуховність людей з'являється тоді, коли замість духовних, загальнолюдських цінностей вони керуються тимчасовими.

Роль мистецтва полягає у залученні індивіда до вищих переживань, що є характерними для істинно людських почуттів, адже мистецтво являє собою модель гармонії та кличе людину до висоти взаємостосунків, гармонії її помислів, вчинків, дій.

Гармонія, вибудована у педагогічних моделях, сприяє розвитку внутрішньої гармонії у людині, що приводить до гармонії у суспільстві.

Аналіз діяльності вихователів з естетичного виховання дітей включав у себе такі методи:

- анкетування;
- спостереження різних форм роботи з дітьми;
- аналіз документації та діяльності вихователів у контексті організації їхньої роботи з ознайомлення дітей з природою.

Проведена в цьому напрямі робота показала, що: теоретично 100% опитаних вихователів вважають, що естетичне виховання займає головне місце в процесі ознайомлення з природою, наголошуючи на важливості формування у дошкільників естетичного ставлення до природи. 90% вихователів планують окремі види занять, де пріоритетними є завдання естетичного виховання. 99% педагогічних працівників проводять заняття з ознайомлення старших

дошкільників з картинами пейзажного жанру. Відбувається це на заняттях з образотворчої діяльності, що відповідно до плану проводяться двічі на квартал.

Аналіз практичного стану естетичного виховання передбачав вивчення:

- умов для естетичного виховання дітей в умовах ДНЗ;
- різноманітність форм організації діяльності дітей в процесі естетичного виховання;
- планування занять естетичного спрямування;
- використання спектру методів та засобів естетичного виховання дітей у навчально-виховному процесі;
- методичного забезпечення для проведення занять з ознайомлення дошкільників з творами живопису;
- змісту і форм організації спільної роботи ДНЗ та сім'ї з питань естетичного виховання.

Результати дозволили зафіксувати, що вихователі під час підготовки до занять не завжди спрямовують спектр дидактичних та виховних засобів на вирішення завдань розвитку естетичних почуттів, стимулювання творчих здібностей дошкільників. Іноді ці завдання задекларовані, проте не реалізуються у зв'язку з наданням вихователем переваги знаннєвому компоненту з різних розділів навчання під час проведення занять. Це свідчить про домінування у ДНЗ традиційного підходу до навчально-виховного процесу, який базується на пріоритеті дидактики над виховною сферою. Більшою мірою виховні завдання естетичного характеру вирішуються у розвагах, екскурсіях, виставках, у бесідах, що за своєю суттю спрямовані на вирішення завдань естетичного виховання.

Результати перевірки методичної бази ДНЗ засвідчили, що причиною труднощів у вирішенні завдань естетичного виховання є недостатнє методичне забезпечення. Відсутні якісні репродукції творів живопису, методичні рекомендації з формування у дітей естетичних почуттів, недостатньо інформації про художників та картини, які були б адаптовані для сприймання дітьми дошкільного віку.

Тому виникає потреба у створенні матеріального забезпечення для формування у дітей естетичного ставлення до природи засобами живопису, зокрема, підборі та виданні репродукцій картин пейзажного жанру і створенні методичних рекомендацій для роботи з дітьми.

Стан використання батьками у вихованні власної дитини потенціалу мистецтва, на нашу думку, є досить незадовільним, про що свідчать такі результати:

- 2% батьків систематично відвідують виставки, музеї, культурні заходи;
- 12% дали інші варіанти відповіді;
- 6% відвідують, коли є така змога, при першій нагоді; 2% проводять тематичні вечори вдома;
- 2% систематично відвідують кінотеатр;
- 2% не можуть відвідувати культурні заходи з різних причин;
- 14,4% батьків дали заперечну відповідь;
- 30,6% відвідують випадково;
- 41% робить це інколи.

Здебільшого батьки не усвідомлюють важливості всебічного виховання дитини, в тому числі такого складового компоненту, як естетичний розвиток; недостатньо використовують спостереження у природі, прогулянки, потенціал мистецтва (відвідування музеїв, виставок, ознайомлення з мистецтвознавчою літературою тощо) для формування особистості дитини.

Цей факт переконав у необхідності проведення просвітницької діяльності педагогів з батьками та широкого залучення їх до співпраці, що, на нашу думку, може змінити їхнє ставлення до естетичного розвитку дитини та урізноманітнити виховний вплив на дитину.

У запропонованій системі роботи роль акумулятора знань та почуттів дітей була відведена творам пейзажного живопису. Використання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку творів пейзажного жанру живопису з метою формування естетичного ставлення до природи передбачає врахування психологічного механізму формування ставлення. Тому створена система роботи здійснювалась за напрямом *сприймання – рефлексія – ставлення*. Завдяки такому підходу ознайомлення дошкільників з творами живопису базувалося на основі розвитку у них *відповідних умінь сприймання прекрасного, на формуванні особистої позиції при сприйманні творів мистецтва, а також на інтегруванні набутого досвіду у сприйманні реальних об'єктів та явищ природи*. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу відзначити, що запропонована система роботи співзвучна ідеї створення естетичних комплексів В.Сухомлинського, що передбачають інтеграцію виховних впливів природи, мистецтва, художньо-творчої діяльності та педагогічного спілкування на особистість дитини.

Виходячи з вимог сьогодення, основу системи роботи з формування естетичного ставлення до природи базували на «особистісно-центрованому» підході, запропонованому К.Роджерсом та заснованому, на відміну від

традиційного авторитарного підходу, «емпатійному розумінні» педагогом дитини, методами співпраці у якому виступають діалог і гра. Такий підхід, інтегрований у культурологічну модель, згідно з якою освіта повинна запропонувати людині не лише шляхи орієнтації в культурі, а й існування у ній, є співзвучним темі цього дослідження.

Основними засадами цієї моделі є:

- *діалогічність* як спосіб існування та розвитку культури (вона також є однією із особливостей творчого мислення особистості);
- *спілкування в мистецтві, спілкування через твори мистецтва*, що передбачає спілкування з іншою особистістю як із самою собою;
- *здатність людини формувати художні образи*, що заснована на особистісній якості образного пізнання світу і складає основу змісту культури.

Розробляючи систему роботи з формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи, ми врахували висновок про залежність ефективності нашої системи роботи від залучення та співпраці педагогів і батьків. Основним інтегруючим методом педагогічного впливу на особистість у цій роботі виступало *художньо-педагогічне спілкування*, яке використовувалося в усіх напрямках роботи: наприклад:

- 1) з дітьми – у системі занять за картинами, під час прогулянок на природі;
- 2) з педагогічними працівниками – під час проведення семінарів-практикумів, педагогічних рад;
- 3) з батьками – під час навчальних тренінгів, ділових ігор тощо.

Допоміжні методи, такі, як бесіда, художнє слово, музика, емоційні вправи, уявне входження в ситуацію тощо, використовувалися у роботі з дітьми, батьками та педагогічними працівниками з метою підсилення впливу на дітей старшого дошкільного віку творів мистецтва та забезпечення їх емоційного контакту з об'єктами та явищами природи.

Під час формувального етапу експерименту пересвідчилися у тому, що успішність роботи значною мірою залежить від особистості вихователя та його ставлення до роботи з дітьми. Лише *вихователь-творець*, а не *вихователь-ремісник* здатен пробудити в дитині естетичне начало. За дотримання цієї умови в процесі формування естетичного ставлення до природи засобами мистецтва у старших дошкільників розвивається креативність, емпатія, рефлексія, образотворчі здібності, естетична культура та моральні якості особистості. Запорукою ефективності впровадження запропонованої методики формування

естетичного ставлення до природи є радість, що завжди існує поряд з красою та виникає у педагога і дитини при зустрічі з прекрасним, у процесі вільного творчого самовираження.

Ми пересвідчилися у тому, що *емоційний підйом, позитивні почуття*, які виникають під час естетичного сприймання краси природи, в процесі дитячої творчості, благотворно впливають і на здоров'я дітей. Саме тому фундаментальним завданням для педагога визначаємо створення умов для виникнення радості, естетичних переживань, впевненості та інших позитивних почуттів і переживань.

В процесі проведення контрольного експерименту переконалися, що діти люблять і досить довго пам'ятають місця і тих людей, завдяки яким вони відчували позитивні почуття. Тому *празнення дитини до повторного переживання почуття прекрасного має бути реалізоване педагогом у процесі виховання і фундаментальним дієвим засобом повноцінного розвитку особистості визначаємо красу в усіх її проявах.*

Джерело:

Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика».
2012. 10. С. 270-276.

Повний текст статті – за QR кодом і покликання

https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5688/1/Polovina_OA_PL.pdf

ЗАПИТАННЯ

1. Що є художнім засобом відображення дійсності у мистецтві?
2. Як трактується дефініція «художній образ»?
3. До яких висновків приходить авторка, завдяки аналізу різних підходів до визначення структури художнього сприймання?
4. Яка роль мистецтва в розвитку дитини дошкільного віку?
5. Які результати дослідження спонукали до змін у взаємодії з педагогами і батьками?
6. За яким напрямом здійснювалась система використання у роботі з дітьми старшого дошкільного віку творів пейзажного жанру живопису?
7. Чиї ідеї стали співзвучними системі роботи з формування естетичного ставлення дітей дошкільного віку до природи?
8. Що є основними засадами культурологічної моделі, на думку авторки?

9. Який основний інтегруючий метод використовувався для педагогічного впливу на особистість у роботі формування у старших дошкільників естетичного ставлення до природи?

10. Який вихователь зданий пробудити в дитині естетичне начало?

